

การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 2*

THE DEVELOPMENTAL PROGRAM TO ENHANCE ACADEMIC LEADERSHIP OF TEACHERS IN SMALL – SIZE SCHOOLS UNDER YASOTHON PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 2

กัญญาพัชร คำสะอาด

Kanyaphat Khamsaard

ธัชชัย จิตรนันท์

Thatchai Chittranun

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Mahasarakham University, Thailand

E-mail: kanyaphat.kann@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมาย 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูในโรงเรียนขนาดเล็ก 2) เพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครู จำนวน 270 คน ใช้เทคนิคการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสอบถามสัมภาษณ์ และแบบประเมิน สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีความต้องการจำเป็น

ผลการวิจัยพบว่า: สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.36$) สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.74$) ลำดับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 2 โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการเป็นผู้นำและแบบอย่างทางการสอน ด้านการพัฒนานักเรียน และด้านการพัฒนาตนเองและเพื่อนร่วมงาน และด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ตามลำดับ โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 2 ประกอบด้วยองค์ประกอบ ดังนี้

* Received 24 April 2020; Revised 14 May 2020; Accepted 2 June 2020

1) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 2) เนื้อหา 3) กิจกรรม 4) เครื่องมือ 5) การวัดและประเมินผล เนื้อหาของโปรแกรม ได้แก่ โมดูลที่ 1 การเป็นผู้นำและแบบอย่างทางการสอน โมดูลที่ 2 การมีส่วนร่วมในการพัฒนา โมดูลที่ 3 การพัฒนาตนเองและเพื่อนร่วมงาน โมดูลที่ 4 การพัฒนา นักเรียน วิธีการพัฒนา คือ การศึกษาด้วยตนเอง การฝึกอบรม และการศึกษาดูงาน ผลการ ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน โดยรวม มีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: โปรแกรมเสริมสร้าง, ภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครู, โรงเรียนขนาดเล็ก

Abstract

The current study aimed to study on the two main following purposes 1) to explore the current and desirable conditions of the academic leadership of teachers in small – size schools ; and 2) to develop a program to promote academic leadership of teachers in small – size schools under Yasothon Primary Educational Service Area Office 2. Indeed, the process of this study included two levels. Firstly, it was the investigation of the current state, desirable state, and needs assessment of the academic leadership of teachers in small – size schools. A total of 270 teachers from small – size schools under Yasothon Primary Educational Service Area Office 2 participated through stratified random sampling and were asked to do a questionnaire and evaluated the suitability and feasibility of the program by five experts. The instruments used required an interview form and assessment form. The statistical analysis included percentage, mean, standard deviation and $PNI_{Modified}$

The results of the current study revealed that: The current state of the academic leadership of teachers in a small – size schools was typically a degree of medium ($\bar{x} = 3.36$). Also, the desirable state of the academic leadership of teachers in a small – size schools was the strongly highest degree ($\bar{x} = 4.74$). Overall, the need sequence in the developmental program of academic leadership of teachers for a small – size schools under the Office of Yasothon Primary Educational Service Area 2, necessitated higher on leadership and teaching styles, student development, self – development and colleagues, and participation in development, respectively. The academic leadership enhancement program for teachers in small – size schools under the Office of

Yasothon Primary Educational Service Area 2, consisted of the following components: 1) program objectives, 2) content, 3) activities, 4) tools, and 5) measurement and evaluation and additionally, program content included module 1 leadership and teaching model, module 2 participation in development, module 3 self – development and colleagues, and module 4 student development. The methods of development were self – education, training, and study excursion. The suitability and feasibility of the program, evaluated by five experts, revealed a suitably reliable and high level of possibility.

Keywords: Developmental Program, Academic Leadership of Teachers, Small – Size Schools

บทนำ

การศึกษามีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการเพิ่มขีดความสามารถของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเตรียมคนรุ่นใหม่ให้มีทักษะและความสามารถในการปรับตัว ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญในการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ มีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี เหมาะสม และพอเพียง ดังปฏิญญาว่าด้วยการจัดการศึกษาของ UNESCO ที่ว่าการจัดการศึกษาให้คนในชาติเป็นคนเก่ง คนดี มีความสุข การจัดการศึกษาจึงมีความจำเป็นเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้มีคุณภาพที่พึงประสงค์ และมีความรู้ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา มีทักษะชีวิต มีความสามารถทางเทคโนโลยี

ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการของการใช้อิทธิพลต่อผู้อื่นเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายการดำเนินงานขององค์กร (Ivancevich, J. M. & Matteson, T. M., 2002) โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จนั้น ต้องอาศัยภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาและภาวะผู้นำของคณะครู (วิโรจน์สารรัตน์, 2548) ภาวะผู้นำครูเป็นตัวชี้วัดหนึ่งในสมรรถนะประจำสายงานของครูผู้สอน ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดให้ครูผู้สอนทุกคนมีภาวะผู้นำครู ดังที่ วิจารย์ พานิช ได้กล่าวว่า การพัฒนาครู หลักสำคัญต้องทำให้ครูเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงมีความสำคัญจำเป็นเร่งด่วน เพราะว่าครูและบุคลากรทางการศึกษามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนานักเรียน ซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในอนาคตเพื่อช่วยขับเคลื่อนพัฒนาประเทศชาติ ให้นักเรียนสามารถเรียนรู้เพื่อให้เกิดทักษะที่สามารถนำไปใช้ในการสร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ (วิจารย์ พานิช, 2556)

งานวิชาการเป็นหัวใจของโรงเรียน เพราะจุดมุ่งหมายของสถานศึกษาก็คือ การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นสถานศึกษาประเภทใด มาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษาจะพิจารณาได้จากผลงานด้านวิชาการ แต่จากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2557 มีโรงเรียนในสังกัดจำนวน 30,922 แห่ง เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 15,506 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 50.15 ของจำนวนโรงเรียนทั้งหมด และมีแนวโน้มที่จำนวนโรงเรียนขนาดเล็กจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (สำนักวิชาการสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558) ซึ่งมีโรงเรียนขนาดเล็กจำนวนมากกว่า 9,000 แห่ง ไม่ผ่านการประเมินคุณภาพการศึกษาของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา โดยปัญหาส่วนใหญ่มาจากการได้รับงบประมาณค่อนข้างน้อย โรงเรียนไม่มีผู้บริหาร ครูไม่ครบชั้นเรียน ซึ่งต้องเร่งดำเนินการแก้ไข เนื่องจากครูและผู้บริหารมีส่วนสำคัญมากในการที่จะพัฒนาคุณภาพการศึกษา (สุรียา ฮ่องเสนาะ, 2558)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 รับผิดชอบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพและมาตรฐานเท่าเทียมกัน ภายใต้วิสัยทัศน์ “เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ จัดการศึกษามีคุณภาพและมาตรฐาน สอดคล้องกับวิถีอีสาน บนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มีสถานศึกษาที่จัดการศึกษารวมทั้งสิ้น 187 แห่ง ซึ่งมีโรงเรียนขนาดเล็กถึง 127 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 67.91 และพบปัญหาขาดแคลนครู ครูไม่มีวุฒิตามความต้องการ ครูมีภาระมาก และขาดภาวะผู้นำทางวิชาการ ส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนไม่มีคุณภาพ นำไปสู่ปัญหาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ซึ่งถือเป็นปัญหาหลักที่สำคัญด้านวิชาการ โดยวิเคราะห์ได้จากผลคะแนน O – NET ปีการศึกษา 2561 ระดับชั้น ป.6 มีค่าเฉลี่ยรวมทุกกลุ่มสาระ 38.51 ซึ่งต่ำกว่าระดับประเทศที่มีคะแนนเฉลี่ย 43.14

จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงปัญหาในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของนักเรียน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 เพื่อช่วยเสริมสร้างให้ครูมีภาวะผู้นำทางวิชาการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในยุคปัจจุบัน ภายใต้ข้อจำกัดและปัญหาหลายประการของโรงเรียนขนาดเล็ก ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ของภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2
2. เพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R & D) มีการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ของภาวะผู้นำทางวิชาการ สำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2

ประชากร ได้แก่ ครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 911 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 270 คน โดยการเปิดตาราง Krejcie & Morgan และใช้เทคนิคการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยใช้เขตอำเภอในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 เป็นหน่วยของการสุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วน (Rating Scale) เกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก โดยจำแนกข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าตามระดับของลิเคิร์ต (Likert Type) กำหนดค่าคะแนน เป็น 5 ระดับ วิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยเทียบเกณฑ์ Midpoint

สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่ ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) การตรวจสอบอำนาจจำแนก โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน การตรวจสอบความเชื่อมั่นทั้งฉบับ โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach' Alpha Coefficient) ร้อยละค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 2 การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2

ตอนที่ 1 การศึกษาวิธีเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก จากโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติดี (Best practice)

ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา 3 คน และครู 3 คน รวม 6 คน จากโรงเรียน 3 แห่ง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview)

การวิเคราะห์ข้อมูล จากการสัมภาษณ์โดยสรุปประเด็นการเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก โดยใช้การวิเคราะห์แบบสามเส้า

ตอนที่ 2 การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2

ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรมจำนวน 5 คน โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) มีคุณสมบัติ ดังนี้

1. จบการศึกษาระดับปริญญาโทหรือปริญญาเอกทางการศึกษา
2. เป็นผู้มีบทบาทในการเป็นวิทยากรให้หน่วยงานพัฒนาด้าน

วิชาการ

3. เป็นผู้บริหารระดับสูงหรือครูผู้สอนที่ประสบความสำเร็จเกี่ยวกับ

ภาวะผู้นำทางวิชาการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 โดยจำแนกข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของลิเคิร์ต (Likert Scale) กำหนดค่าคะแนน เป็น 5 ระดับ

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ของภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ของภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นขององค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2

องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการ	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. การเป็นผู้นำและแบบอย่างทางการสอน	3.07	0.74	ปานกลาง	4.76	0.40	มากที่สุด
2. การมีส่วนร่วมในการพัฒนา	3.46	0.68	ปานกลาง	4.68	0.44	มากที่สุด
3. การพัฒนาดตนเองและเพื่อนร่วมงาน	3.44	0.74	ปานกลาง	4.69	0.46	มากที่สุด
4. การพัฒนานักเรียน	3.49	0.75	ปานกลาง	4.82	0.38	มากที่สุด
รวม	3.36	0.73	ปานกลาง	4.74	0.42	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.36$) สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.74$)

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบัน ค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์ ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI) และลำดับความต้องการจำเป็น ของภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 2

องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการ	D	I	ค่า PNI	ลำดับความต้องการจำเป็น
1. การเป็นผู้นำและแบบอย่างทางการสอน	3.07	4.76	0.36	1
2. การมีส่วนร่วมในการพัฒนา	3.46	4.68	0.26	4
3. การพัฒนาตนเองและเพื่อนร่วมงาน	3.44	4.69	0.27	3
4. การพัฒนานักเรียน	3.49	4.82	0.28	2

จากตารางที่ 2 พบว่า ลำดับความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 2 เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การเป็นผู้นำและแบบอย่างทางการสอน การพัฒนานักเรียน การพัฒนาตนเองและเพื่อนร่วมงาน และการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ตามลำดับ

2. การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 2

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสังเคราะห์ผลการศึกษา มาวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 2 และนำแนวทางจากการสัมภาษณ์สถานศึกษาขนาดเล็กที่มีผลการปฏิบัติงานที่ดีเยี่ยม (Best Practices) มาประกอบการสร้างและพัฒนาโปรแกรม

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูโรงเรียนขนาดเล็กที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีเยี่ยม (Best Practices) ด้านการเป็นผู้นำทางวิชาการ พบว่า โรงเรียนต้นแบบมีการเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูอย่างสม่ำเสมอ โดยผ่านการมอบหมายงานให้รับผิดชอบ การร่วมมือร่วมใจกันในการปฏิบัติงาน วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก คือ 1) การศึกษาด้วยตนเอง เป็นความรับผิดชอบของบุคคลในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง สามารถ

เรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา และเกิดการพัฒนามากที่สุด 2) การฝึกอบรม เป็นกระบวนการถ่ายทอดประสบการณ์ ความรู้ ทักษะ ทศนคติในการปฏิบัติงานให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อเพิ่มพูนสมรรถนะในการปฏิบัติงาน และ 3) การศึกษาดูงาน เป็นการสังเกตการทำงานของคนอื่น แล้วนำมาปรับใช้ในหน่วยงานของตนให้การทำงานดีขึ้น

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและพัฒนาโปรแกรม จากนั้นนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน ประเมินโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 2

ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 2

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 2 ตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน

องค์ประกอบของโปรแกรม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความเป็นไปได้
1. วัตถุประสงค์ของโปรแกรม	3.93	0.33	มาก	4.13	0.18	มาก
2. เนื้อหา	3.77	0.53	มาก	3.91	0.35	มาก
3. กิจกรรม	3.57	0.55	มาก	3.83	0.33	มาก
4. เครื่องมือ	3.80	0.27	มาก	4.2	0.27	มาก
5. การวัดและประเมินผล	3.93	0.33	มาก	4.27	0.37	มาก
รวม	3.80	0.40	มาก	4.07	0.30	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 2 โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.80$) และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.07$)

อภิปรายผล

จากการศึกษาการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 2 ผู้วิจัยนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 2 พบว่า สภาพปัจจุบัน

ของภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และการวิเคราะห์ลำดับความต้องการจำเป็นของการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การเป็นผู้นำและแบบอย่างทางการสอน การพัฒนานักเรียน การพัฒนาตนเองและเพื่อนร่วมงาน และการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ตามลำดับ ครูเป็นผู้ที่ประกอบวิชาชีพซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยแนวทางต่าง ๆ ในสถานศึกษาของรัฐ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547) ครูผู้สอนจึงจะต้องมีความรู้ความเข้าใจ และเรียนรู้เทคนิคแนวทางการที่จะพัฒนาการสอนให้ผู้เรียนมีโอกาสที่จะเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ ทั้งนี้ ต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย (โกศิษฎ์ เพลรินทร์, 2554) ดังนั้น เพื่อให้เกิดพลังขับเคลื่อนร่วมกัน ภาวะผู้นำทางวิชาการจึงควรมีบทบาททั้งองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการ 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การเป็นผู้นำและแบบอย่างทางการสอน 2) การมีส่วนร่วมในการพัฒนา 3) การพัฒนาตนเองและเพื่อนร่วมงาน 4) การพัฒนานักเรียน สอดคล้องแนวคิดของ Duke, J. T. ที่ว่าครูผู้นำต้องมีสมรรถนะความเป็นครูอาชีพและความเป็นนักบริหารจัดการ ผ่านบทบาทหน้าที่การเป็นผู้นำทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างแรงบันดาลใจและสร้างความผูกพันให้ครูเข้ามามีส่วนร่วมในการกิจต่าง ๆ (Duke, J. T., 1994) ซึ่งส่งผลต่อความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของผู้เรียนและต่อการพัฒนาโรงเรียนแบบยั่งยืน (Neuman, M. & Simmons, W., 2000) สอดคล้องกับงานวิจัยของวันทนา จำปาศรี ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2 ในการปฏิบัติงานในสถานศึกษาของครูโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยระดับความต้องการพัฒนาของครูโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ข้อที่มีระดับความต้องการพัฒนาสูงสุด คือ ด้านบทบาทผู้นำทางวิชาการและด้านทักษะการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการเปลี่ยนแปลงการพัฒนางานวิชาการ ค่าดัชนีเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นค่า (PNI_{Modified}) ของภาวะผู้นำทางวิชาการของครู พบว่าด้านที่มีค่าสูงสุดคือด้านบทบาทผู้นำทางวิชาการ (วันทนา จำปาศรี, 2558)

2. โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 มีองค์ประกอบ ดังนี้คือ วัตถุประสงค์ของโปรแกรม เนื้อหา กิจกรรม เครื่องมือ และการวัดและประเมินผล เนื้อหาของโปรแกรมครอบคลุมองค์ประกอบทั้ง 4 องค์ประกอบ โดยแยกออกเป็น 4 โมดูล คือ โมดูลที่ 1 การเป็นผู้นำและแบบอย่างทางการสอน เนื้อหาในโมดูลนี้เป็นการพัฒนาความรู้และทักษะทางการจัดการเรียนการสอนของครู เนื้อหาประกอบไปด้วย วางแผนการสอนเป็นอย่างดี มีวิธีการสอน

ที่น่าสนใจและหลากหลาย และส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ โมดูลที่ 2 การมีส่วนร่วมในการพัฒนา เนื้อหาในโมดูลนี้เป็นการพัฒนาครูเรื่องการทำงานร่วมกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การรับและถ่ายทอดความรู้ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนประสบผลสำเร็จ เนื้อหาประกอบไปด้วย การสร้างเครือข่ายการปฏิบัติงานร่วมกัน การทำงานเป็นทีม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาความสามารถของครู โมดูลที่ 3 การพัฒนาตนเองและเพื่อนร่วมงาน เนื้อหาในโมดูลนี้เป็นการให้แนวทางในการพัฒนาพัฒนาตนเองและเพื่อนร่วมงาน ให้เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ พร้อมทั้งเป็นคนดี มีวินัย และสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้อื่น เนื้อหาประกอบไปด้วย ศึกษาหาความรู้และฝึกฝนตนเอง มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาตนเอง มีมนุษยสัมพันธ์และจัดการตนเองได้ เชื่อมมั่นและเห็นคุณค่าของตนเอง การนิเทศการสอน เป็นครูผู้นำพัฒนาเพื่อนครู และโมดูลที่ 4 การพัฒนานักเรียน เนื้อหาในโมดูลนี้เป็นการพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะของครูที่จะเป็นประโยชน์และนำไปพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ เนื้อหาประกอบไปด้วย ติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน รักษามาตรฐานที่สูงของนักเรียน วิธีการพัฒนา คือ การศึกษาด้วยตนเอง การฝึกอบรม และการศึกษาดูงาน โดยมีการประเมินความรู้ก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรม และมีการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโปรแกรม ผลการประเมินโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาโยธยา เขต 2 โดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า มีความเหมาะสมและความเป็นไปอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะก่อนการสร้างโปรแกรม ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด หลักการเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรมและการสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาโปรแกรม ผู้วิจัยสรุปได้ว่าการพัฒนาโปรแกรม คือ การดำเนินการเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก ตามกระบวนการขั้นตอน คือ 1) การประเมินความต้องการจำเป็น 2) กำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์ 3) การวางแผนออกแบบโปรแกรม 4) การใช้โปรแกรม และ 5) การประเมินผลโปรแกรม ดังแนวคิดของ Chen and Liu ให้ความหมายของทฤษฎีโปรแกรมว่า เป็นการกำหนดถึงสิ่งที่จะต้องกระทำเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่พึงประสงค์ ผลกระทบสำคัญที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และเงื่อนไขที่จะทำให้เป้าหมายหรือผลกระทบเหล่านี้เกิดขึ้นได้ (Chen A. and Liu X., 2009) สอดคล้องกับ ปริญญา มีสุข ได้ให้ความหมายของโปรแกรมการพัฒนาทางวิชาชีพของครูว่าเป็นระบบแผนโครงสร้างที่กำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ออกแบบมาเพื่อช่วยเหลือครูให้ทำกิจกรรมกับเพื่อนร่วมงาน โดยทุกกิจกรรมล้วนมีแนวทางเพื่อจุดมุ่งหมายเดียวกันเพื่อการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมความรู้ และทักษะในการปฏิบัติงานของครู (ปริญญา มีสุข, 2552) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของจินตนา ศรีสารคาม ได้ศึกษาการวิจัยและพัฒนาโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการประเมินก่อนและหลังการทดลองโปรแกรมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ .01 การเปลี่ยนแปลงทางวิชาการ

ของสถานศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด ปฏิบัติของกลุ่ตัวอย่างต่อโครงการอยู่ในระดับมาก คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยรวมอยู่ในระดับดีมาก แสดงให้เห็นว่าโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่วิจัยและพัฒนาขึ้นมีคุณภาพตามสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้ (จินตนา ศรีสารคาม, 2554)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และสภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 โดยโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2 ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ของโปรแกรม เนื้อหา กิจกรรม เครื่องมือ การวัดและประเมินผล เนื้อหาของโปรแกรม ได้แก่ โมดูลที่ 1 การเป็นผู้นำและแบบอย่างทางการสอน โมดูลที่ 2 การมีส่วนร่วมในการพัฒนา โมดูลที่ 3 การพัฒนาตนเองและเพื่อนร่วมงาน โมดูลที่ 4 การพัฒนานักเรียน วิธีการพัฒนา คือ การศึกษาด้วยตนเอง การฝึกอบรม และการศึกษาดูงาน ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน โดยรวมมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ด้านที่มีความจำเป็นในการพัฒนาเร่งด่วนที่สุด คือ ด้านการเป็นผู้นำและแบบอย่างทางการสอน ครูโรงเรียนขนาดเล็กจำเป็นต้องมีการวางแผนการสอน ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนให้น่าสนใจและหลากหลาย ตลอดจนสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

2. ด้านที่ควรส่งเสริมและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ครูโรงเรียนขนาดเล็กต้องสร้างสัมพันธภาพ ให้ความช่วยเหลือสนับสนุน และร่วมมือกับเพื่อนร่วมงาน มีการสร้างเครือข่ายการปฏิบัติงานร่วมกัน มีการทำงานเป็นทีม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้พัฒนาความสามารถของครู เพื่อให้การดำเนินงานของโรงเรียนขับเคลื่อนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครู ประกอบด้วย 1) การศึกษาด้วยตนเอง 2) การฝึกอบรม และ 3) การศึกษาดูงาน มีความเหมาะสม ทำให้เกิดการพัฒนาภาวะผู้นำทาง

วิชาการครู ดังนั้นจึงควรส่งเสริมให้มีการใช้โปรแกรมการพัฒนานี้เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครู

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรให้มีการวิจัยตรวจสอบภาวะผู้นำทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแบบต่อเนื่อง หากจุดเด่น จุดด้อย ทั้งที่เป็นภาวะผู้นำทางวิชาการและปัจจัยอื่น ๆ ที่มีอิทธิพล เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างตรงจุด สอดคล้องกับปัญหา และมีประสิทธิภาพ

2. ควรศึกษาการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดอื่น ๆ เพื่อตรวจสอบความสำคัญของโปรแกรมการวิจัยว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่ เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย และกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานะและบริบทใกล้เคียงกัน

เอกสารอ้างอิง

- โกศิษฐ์ เปลรินทร์. (2554). การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2547). พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พุทธศักราช 2547. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- จินตนา ศรีสารคาม. (2554). การวิจัยและพัฒนาโปรแกรมพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิตนิพนธ์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปริญญญา มีสุข. (2552). ผลของการออกแบบโปรแกรมการพัฒนาทางวิชาชีพแบบมีส่วนร่วมของครู. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา . จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วันทนา จำปาศรี. (2558). การพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วิโรจน์ สารัตนะ. (2548). ผู้บริหารโรงเรียน: สามมิติการพัฒนาวิชาชีพสู่ความเป็นผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสิทธ์.
- วิจารณ์ พานิช. (2556). ครูเพื่อศิษย์สร้างห้องเรียนกลับทาง. สงขลา: บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด.
- สำนักวิชาการสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2558). แผนยุทธศาสตร์พัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก พ.ศ.2558-2561. เรียกใช้เมื่อ 23 พฤศจิกายน 2562 จาก

<https://library2.parliament.go.th/ebook/content-issue/2558/hi2558-106.pdf>

สุริยา ฮ่องเสนาะ. (2558). สมศ. ชีวประวัติแคลน 9 พัน ร.ร. ตกประเมินเสนอควบโรงเรียนขนาดเล็ก-ใช้ทรัพยากรร่วมกัน. เรียกใช้เมื่อ 23 พฤศจิกายน 2562 จาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parcy_train/ewt_dl_link.php?nid=31816

Chen, A. & Liu, X. (2009). Task Values: Cost and Choice Decisions in College Physical Education. *Journal of Teaching in Physical Education*, 28(2), 192-213.

Duke, J. T. (1994). *Conflict and Power in Social Life*. Provo Utha: Brigham Young University Press.

Ivancevich, J. M. & Matteson, T. M. (2002). *Organization Behavior and Management*. (6th ed). Houston: McGraw-Hill.

Neuman, M. & Simmons, W. (2000). Leadership for student learning. *Phi Delta Kappan*, 82(2000), 8-12.